пластовий журнал для дітей

Пташеня

№ 2
2005

ПЛАСТОВИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ ДІТЕЙ
ПТАШЕНЯ

Це число "Пташенятн" - спільний проект, підготовлений редакцією журналу "Пташеня" (Україна) із погодженням редакції журналу "Готуйсь!" (Канада). Частина накладу буде відправлена в Канаду і США, де його читатимуть українські новаки і новачки.

З якого часу людство починає відлік цивілізацій? Стародавні шумери вважали, що світ почався тоді, коли в людських оселях стали пекти хліб і виплавляти метал. Але коли ж це було? Як жили люди в ті далекі часи? Чим займалися? Як вдягалися?

Відповідь на ці запитання дає надзвичайно цікава наука — ***археологія.***

Археологія — наука, яка вивчає історію суспільства за схованими під землею чи на дні моря матеріальними (матеріяльними) рештками минулого.

На сліди стародавніх цивілізацій переважно натрап ляють випадково. Наприклад, орав селянин поле — т. й виорав якийсь дуже давній горщик. Або розлилася ріка змела берег — і відкрила скарб зі старовинними при красами. Або туристи в печері знайшли якісь кістки — . тим кісткам виявилось кілька тисяч років.

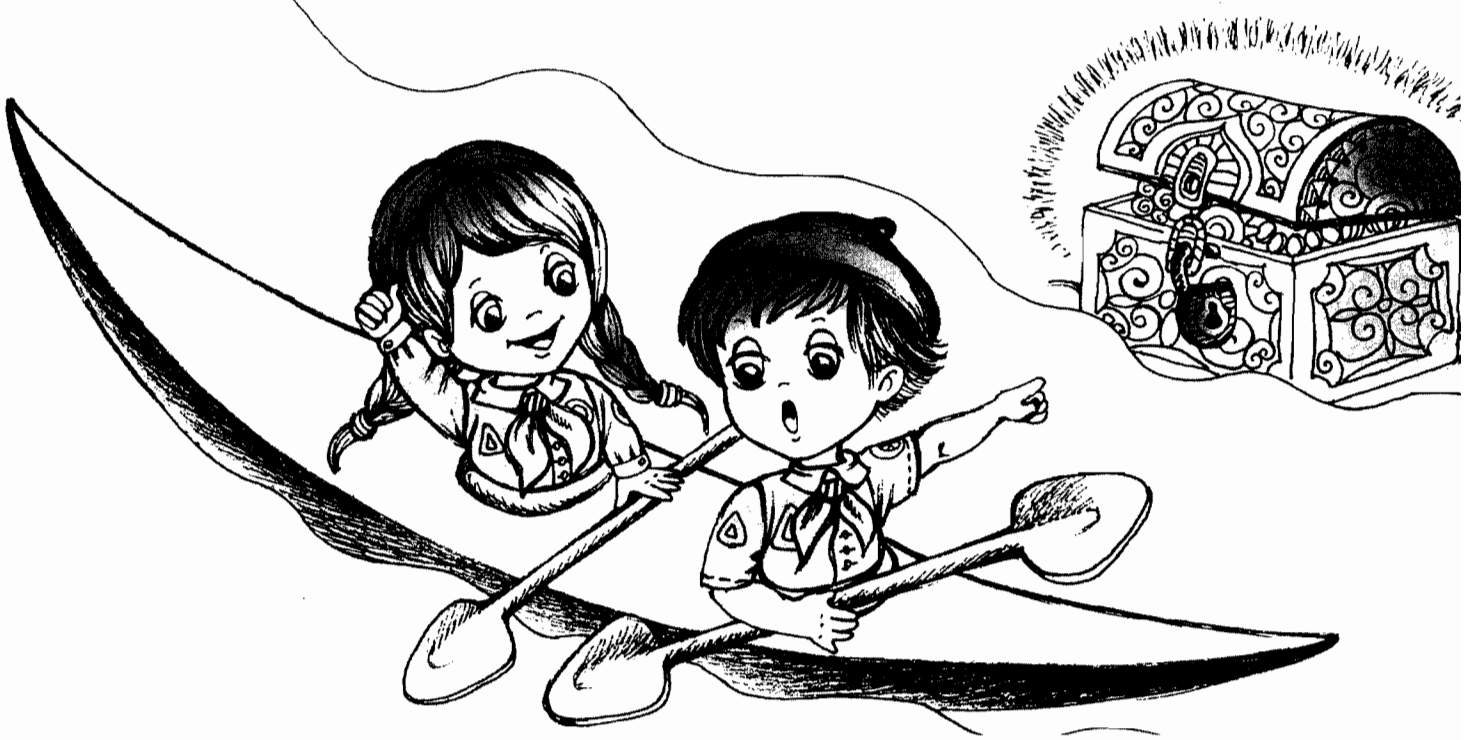

Тоді за справу беруться вчені-археологи. Вони починають обережно, шар за шаром розкопувати місця, де знайшли щось цікаве. Кожен камінчик, кожен черепок або кісточку ретельно очищають від бруду спеціальними щіточками. Знахідки описують і нумерують, а місце їхнього знаходження фотографують. Після цього інші вчені в лабораторіях за допомогою приладів визначають вік знахідок, матеріал, з якого вони складаються. І вже після того можна досить точно відтворити, як виглядала, наприклад, старовинна посудина чи прикраса, яким було житло, кому воно належало.

Оскільки знахідки на певній території мають багато спільних рис, вчені ділять їх на групи, які називають археологічними культурами.

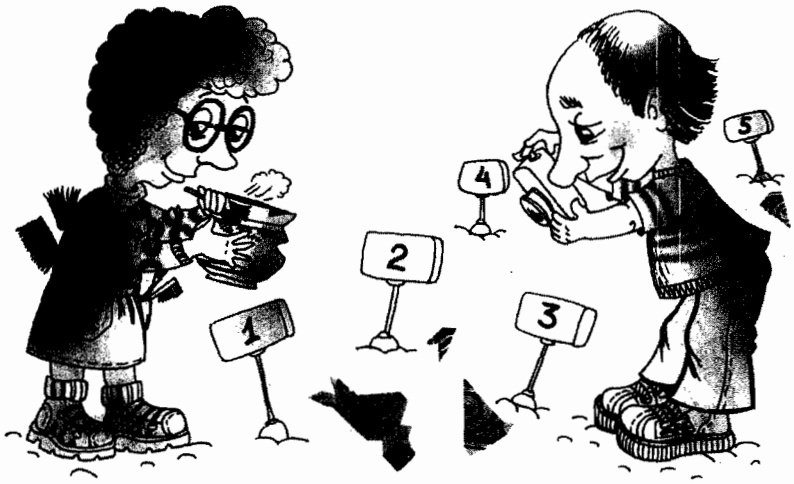

Археологічні культури — старовинні цивілізації тих часів, коли ще не було націй і держав,

коли ще ніхто не записував історичні події, але спосіб життя і побуту людей якось різнився між собою.

Археологи можуть вивчити історію якогось краю і розповісти про часи, коли люди ще не мали писемності. Також археологи працюють на так званих рятувальних розкопках: досліджують якесь історичне місце перед тим, як на ньому почнуться будівельні роботи.

●Слова, які різняться написанням в Україні і в Канаді, подані з другим варіантом в дужках.

Трипільська цивілізація

До найцікавіших і найзагадковіших археологічних культур на території України належить трипільська культура. Свою назву вона дістала від містечка ***Трипілля*** на Київщині.

В.В.Хвойка

Поблизу цього містечка наприкінці XIX століття видатний археолог Вікентій Хвойка відкрив перші сліди цієї загадкової цивілізації — глиняні майданчики з чудовим посудом і статуетками. Через сто років в Україні було відкрито понад тисячу трипільських поселень і поховань на території площею біля 200 тисяч квадратних кілометрів — від Чернігівської області на заході до Київської на сході.

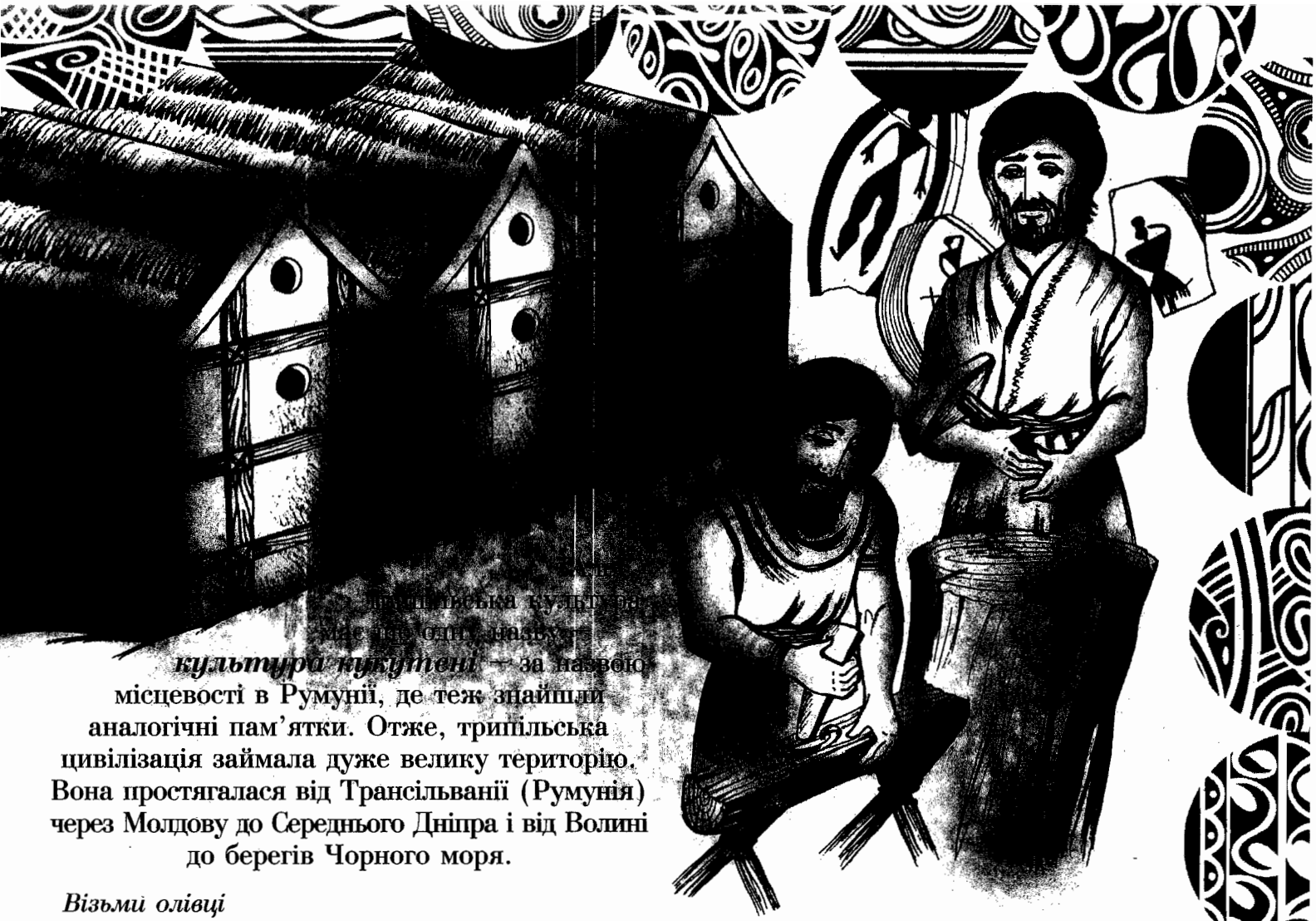

Трипільська культура має ще одну назву — ***культура кукутені*** — за назвою місцевості в Румунії, де теж знайшли аналогічні пам'ятки. Отже, трипільська цивілізація займала дуже велику територію. Вона простягалася від Трансільванії (Румунія) через Молдову до Середнього Дніпра і від Волині до берегів Чорного моря.

Візьми олівці двох кольорів (наприклад, зелений і червоний) і замалюй на мапі України одним кольором територію, де була колись трипільська цивілізація, а іншим — решту території України. Голубим замалюй водойми — річки, моря.

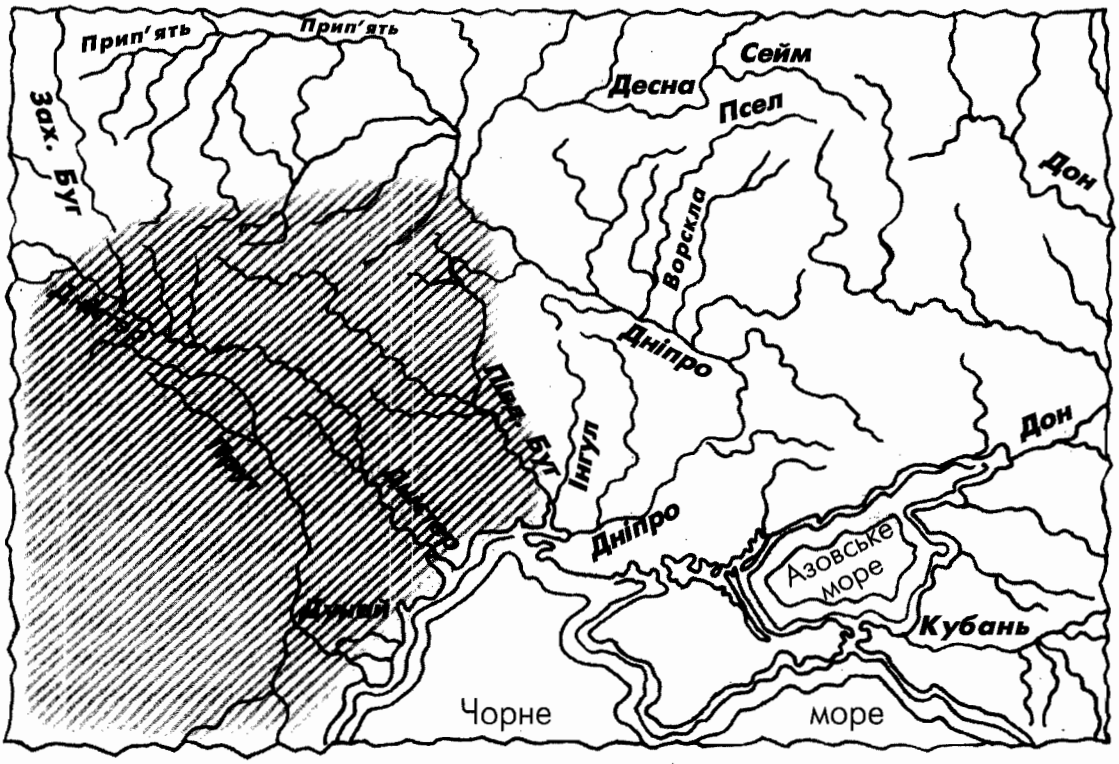

-трипільська культура

КОЛИ ЖЕ ЦЕ БУЛО?

Кожна цивілізація залишає по собі матеріальні пам'ятки: піраміди Єгипту та ацтеків і майя; міста-держави Еллади; зрошувальні канали в Межиріччі. А де ж сліди Трипілля – цивілізації Старої Європи? Де її міста, храми, письмена?

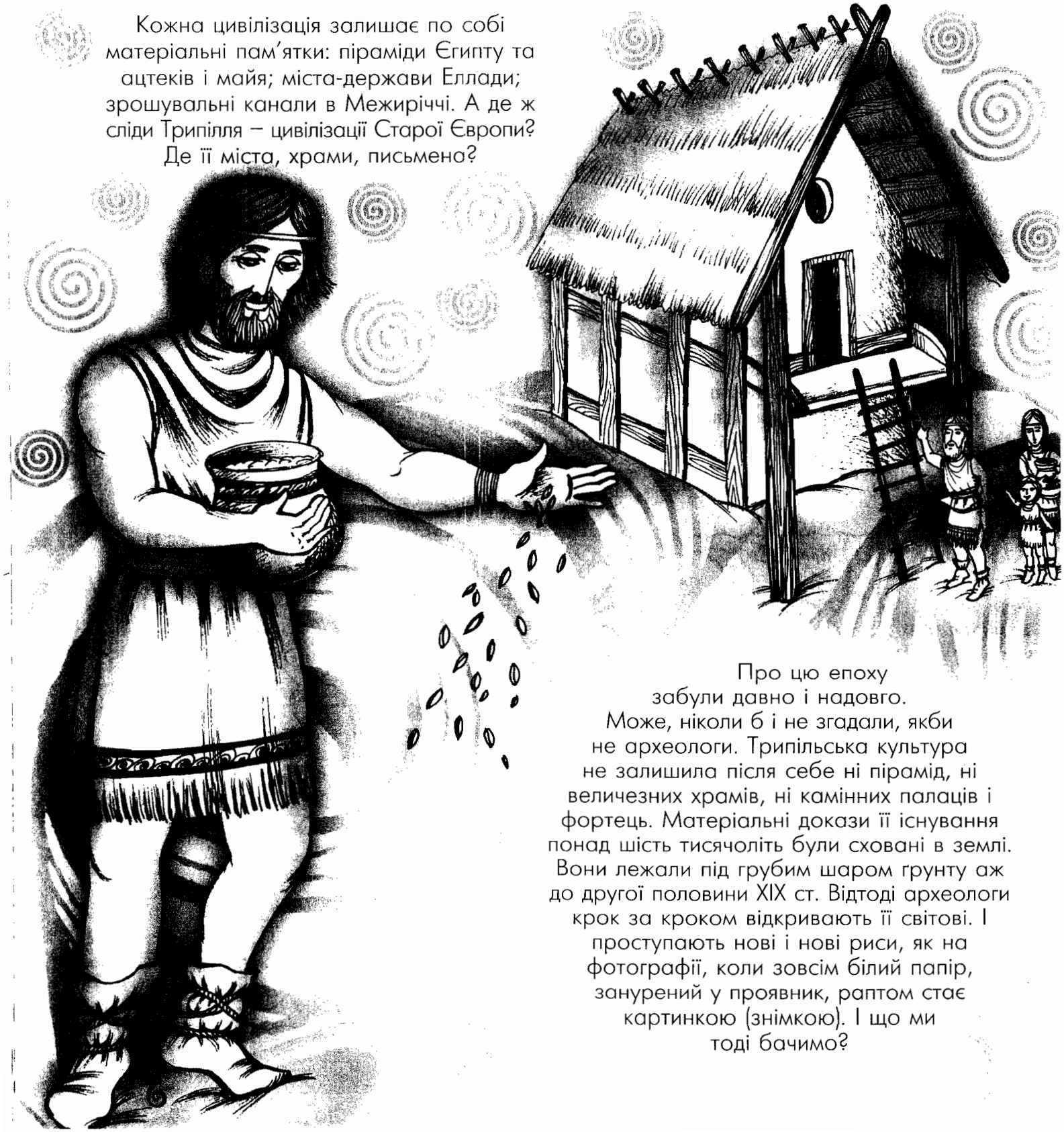

Про цю епоху забули давно і надовго. Може, ніколи б і не згадали, якби не археологи. Трипільська культура не залишила після себе ні пірамід, ні величезних храмів, ні камінних палаців і фортець. Матеріальні докази її існування понад шість тисячоліть були сховані в землі. Вони лежали під грубим шаром ґрунту аж до другої половини XIX ст. Відтоді археологи крок за кроком відкривають її світові. І проступають нові і нові риси, як на фотографії, коли зовсім білий папір, занурений у проявник, раптом стає картинкою (знімкою). І що ми тоді бачимо?

Трипільці не були дикунами, що вміли лише полювати і збирати ягоди. Ні, вони обробляли землю, плекали різні ремесла, споруджували навіть двоповерхові будівлі і відправляли релігійні обряди. Це були наші з тобою пращури – ще не українці, але корінні мешканці Старої Європи.

Спочатку з'ясуємо важливе питання:

КОЛИ ЦЕ БУЛО?

Найдавніші сліди трипільської культури належать до 5500-5400 років до Р. Х.*, тобто їм **понад 7 тисячоліть!!!** Найпізніші знахідки датують 2750 роком до н. е.

Прочитай, коли існували інші цивілізації у світі і замалюй на таблиці період кожної з них. Які ще цивілізації існували у період становлення трипільської?

Єгипет – від 4000 р. до н. е.

Греція – критська цивілізація 4000 р. до н. е.

Трипілля – від 5500 до 2750 р. до н. е.

Шумер – від 3000 до 2800 р. до н. е.

Месопотамія – від 5700 до 3100 р. до н. е.

Роки до нашої ери	Месопотамія	Трипілля	Єгипет	Шумер	Греція
від 5700 до 3100					
від 5500 до 2750					
від 4000					
від 3000 до 2800					
від 2000					

Цивілізації

** Р. Х. – Христового*

ЯК ГОСПОДАРЮВАЛИ

Як виглядав видобуток мідної руди?

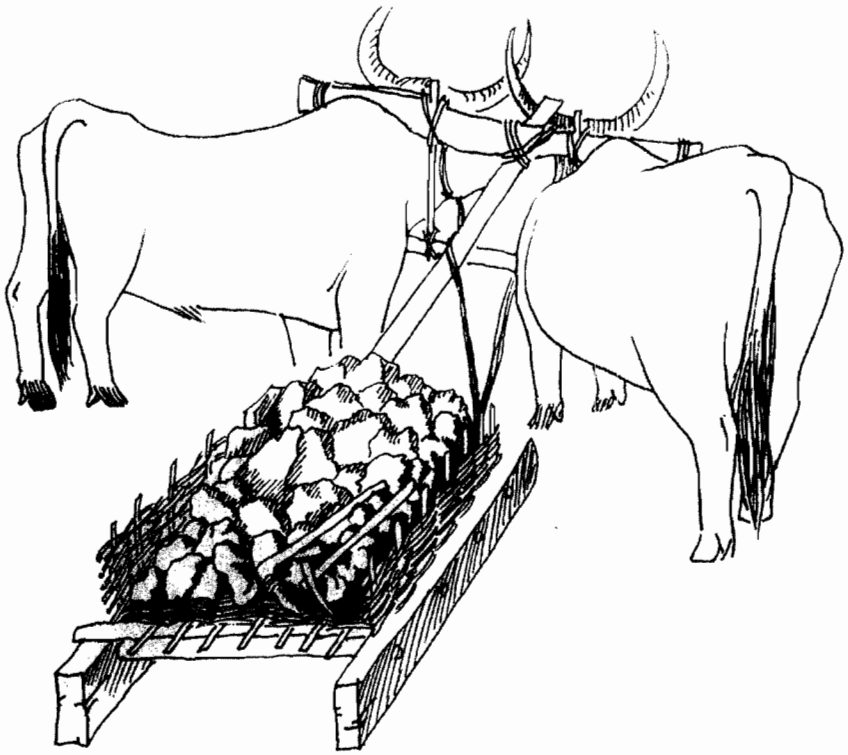

Трипільці навчилися видобуват мідь. З неї виготовляли різні знаряд праці – тесла, сокири, молоти, долот а також зброю.

Вчені змогли відтворити цей пр цес, дослідивши рештки міднорудно виробництва поблизу міста Стара Заго в Болгарії: тамтешнє поселення те належить до трипільської культур (V тисячоліття до Р. Х.) Отже, добувал руду, яка залягала неглибоко п землею– 20-25 м. Оскільки мідь легкоплавкий метал, то ділянку, п якою пласти руди, нагрівали велич ними вогнищами. Після цього розжар ну поверхню поливали водою. Ру розтріскувалася, і її вибивали з зем крем'яними або мідними кайлам

Знахідки показують, що мідну ру виплавляли навіть досить далеко від мі добування. А перевозили таку важ провину саньми, в які впрягали во Серед залишків металургійного вир знаходять не лише інструмент прикраси з гнутого і кованого мід

Мідна руда не всюди була доступ Тому частина знарядь були кремінними. Н приклад врожай збирали серпами з дер або з рогу з кремінними вкладками. З дрібн залишків кременю викрешували вогон

Предмети з міді й кременю вваж дорогими й престижними, їх знаходять похованнях і скарбах. Тобто, трипільці були економічно розвинутими народами Стар Європи (Европи).

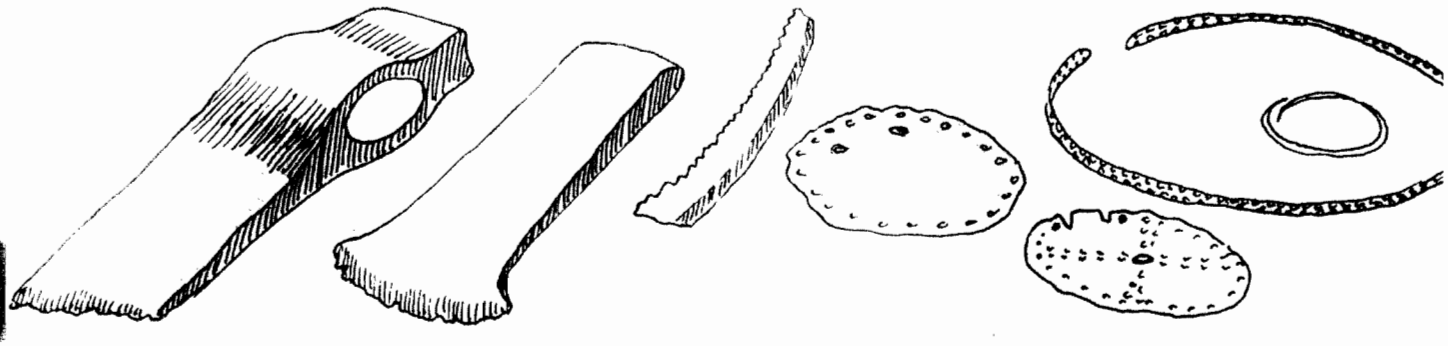

ТРИПІЛЬЦІ ?

Сільське господарство

За рештками зерен у горщиках можна довідатися, що вирощували і споживали трипільці. Передовсім це – пшениця. Але пшениця плівчастих* сортів. Така пшениця стійка до посухи і невибаглива в обробітку. Проте з неї неможливо спекти хліб, тому її лише варили як кашу. З інших рослин знайдено коріандр, горох, просо. Хліб, можливо, й пекли, але з ячменю. Цілком ймовірно, що з ячменю варили й пиво.

М'ясо отримували і від домашніх тварин (корови, свині, вівці), які давали також і молоко, шкіру, шерсть, і від диких тварин, на яких полювали – оленів, козуль, кабанів. Знайдено також багато знарядь для рибальства.

Землю обробляли кремінними або мідними сапами, палицями-копачками. Плугів ще тоді не мали, а отже, земля від такої обробітку швидко виснажувалася. Тому жодне з поселень не існувало довше, як 50-80 років. Далі треба було пересуватися в пошуку кращих земель.

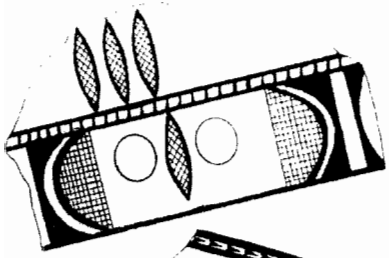

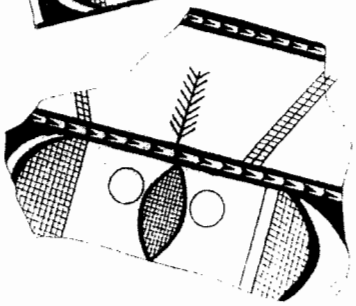

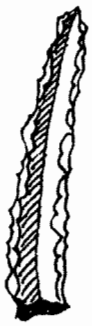

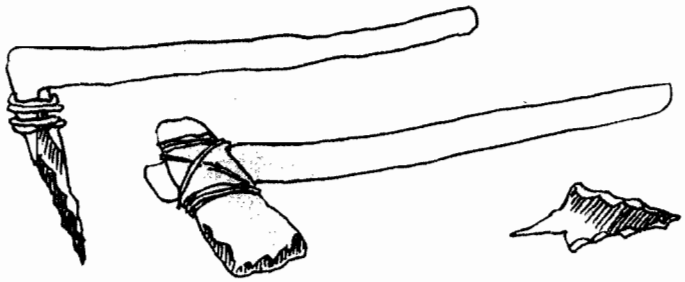

*Тобто її зерна покриті грубою плівкою.

ГОНЧАРСТВО

Це виробництво предметів з глини, тобто кераміка. Трипільська кераміка відома у всьому світі. На відміну від багатьох стародавніх племен, що ліпили руками грубу незграбну кераміку, трипільці виготовляли свої горщики і миски на гончарному крузі. Їхні вироби були тонкостінними і досконалими за формою. Найбільше гончарі робили кухонного посуду. Підраховано, що одне господарство мало від 50 до 80 видів посудин. А якщо врахувати, що в деяких поселеннях було до двох тисяч жител, то й гончарне виробництво у трипільців мало вже розміри справжньої промисловості.

Гончарні вироби оздоблювали кольоровим розписом і випалювали. Це була так звана мальована кераміка. А ще була шнурова, коли на вологу глину наносили візерунок притисканням шнурка.

Перед Тобою— розбиті глечики, знайдені вченими під час розкопок на території існування трипільської цивілізації. Спробуй до кожного розбитого глечика знайти частинку, якої не вистачає. В кружечках впиши відповідні цифри.

РОЗМАЛЮЙ СОБІ ГЛЕЧИК

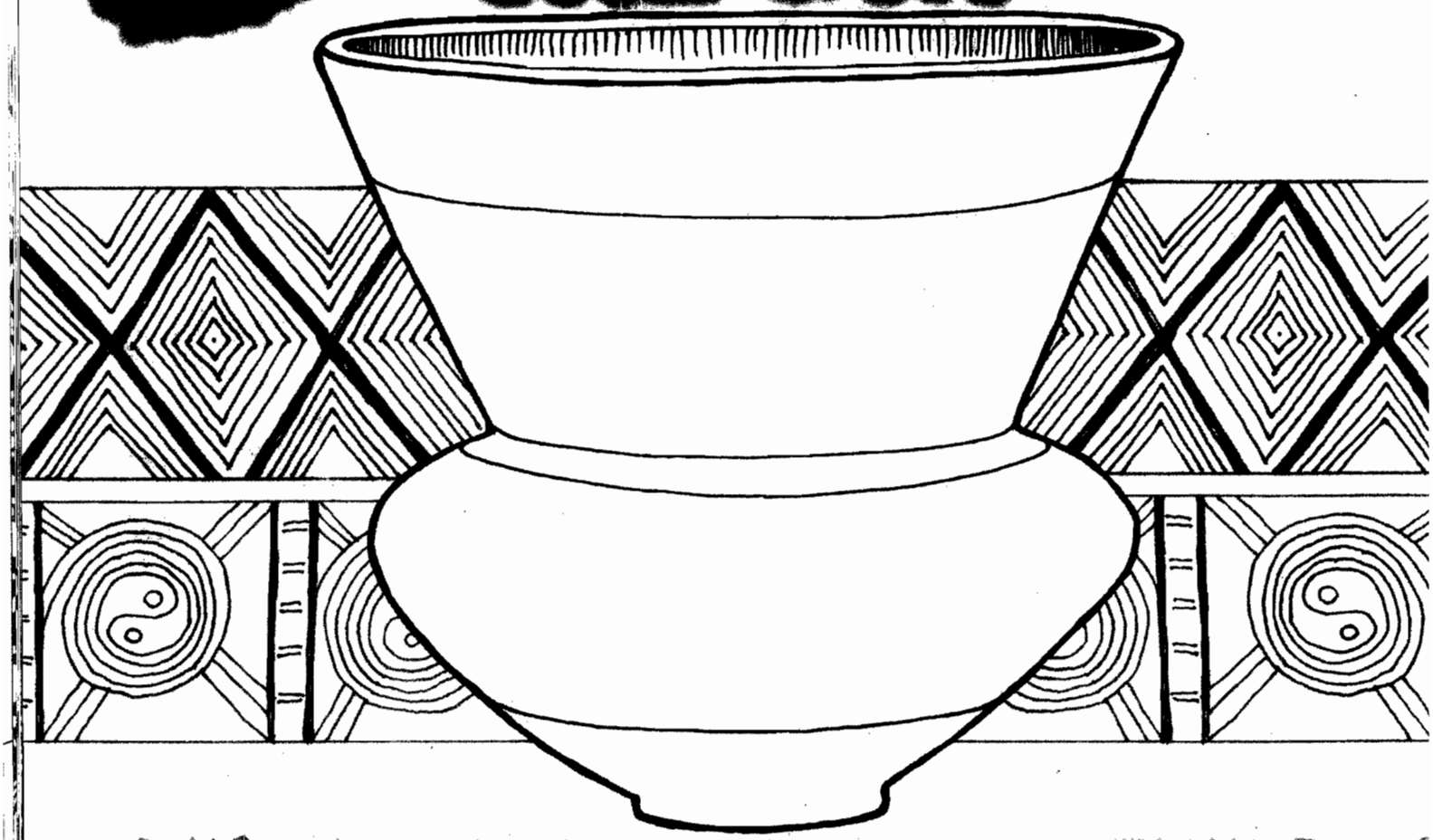

З поданих та власних символів розмалюй в

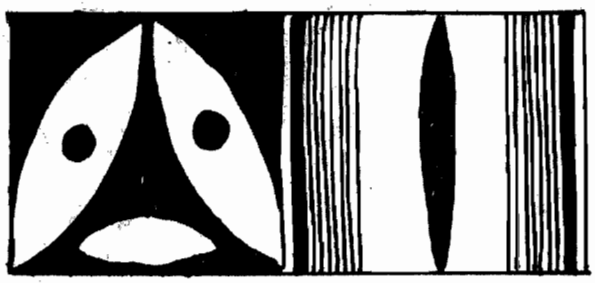

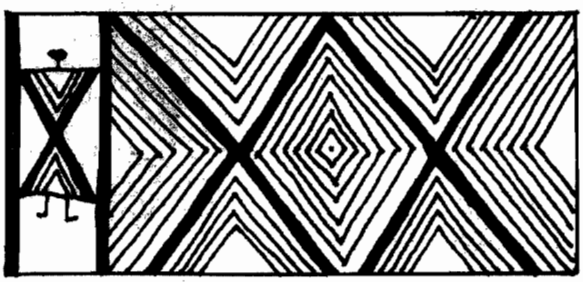

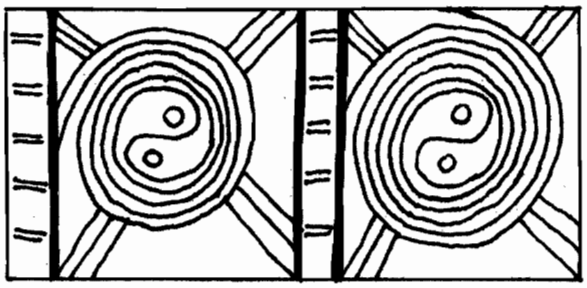

ОДЯГ І ПРИКРАСИ

Одяг спочатку виготовляли зі шкур тварин, потім навчилися робити тканини.

Одяг виглядав приблизно так: довга сорочка-сукня з нараменними пов'язками, підперезана шкіряним або плетеним поясом. Чоловіки через плече була перев'язь, яка підтримувала пояс, на поясі висіла зброя. Жінки носили безрукавки з хутра або тканини. Чоловіки-воїни — шкіряні куртки з нашитими металевими бляхами. Відоме й взуття: різної висоти м'які шкіряні чобітки, підв'язані під коліна, постоли зі шкіри і сандалі — підошва з двома ремінцями. Одяг оздоблювали гарними фігурними прикрасами зі шкіри, міді, кісток. Деякі носили амулети у вигляді круглих медних блях. Знайдені також браслети, різні декоративні кільця, намисто. Під час виконання магічних обрядів розфарбовували обличчя.

Ткацтво – один з найважливіших винаходів мідного віку. Саме в цей час (середина V тисячоліття до Р. Х.) мешканці території України одяглися в одяг з тканин. В розкопках знайдено рештки різних тканин – від грубої мішковини до тонкого полотна. Були навіть тканини з візерунком – найчастіше горизонтальними (поземими) смугами червоного кольору.

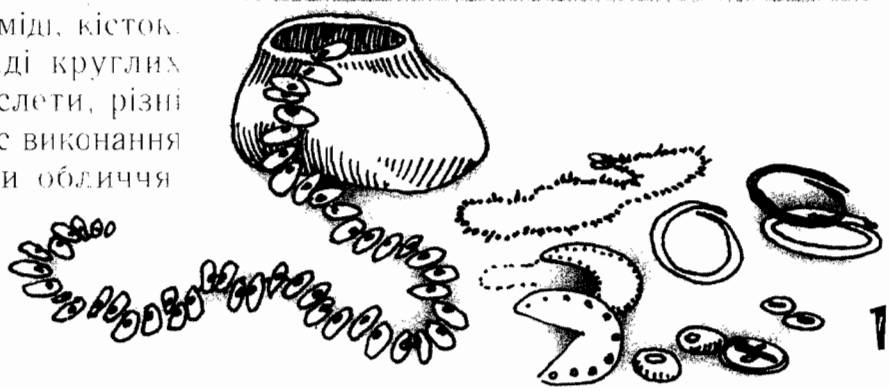

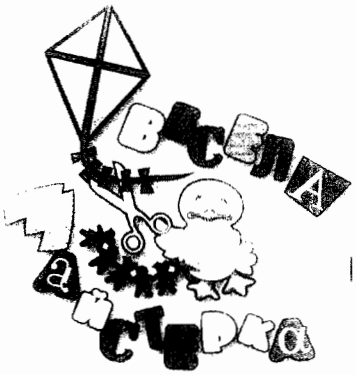

МАЙСТРУЄМО з глини

Глину для ліплення можна купити в **мистецькій крамниці** або взяти **біля річки.**

Столи, на яких ти будеш працювати, потрібно накрити **цератою.** Принесіть також **миску води і тацю**, на яку викладатимеш свої глиняні вироби. Найкраще для цього взяти дерев'яну дощечку, бо вона затримає з глини вологу.

1. До глини додай трішки води і ретельно розтираючи згустки, заміси глиняне тісто (якщо глина з річки, то просто повибирай згустки

2. З глиняного тіста викачай довгу качалочку.

3. З цієї качалочки можна зробити:

оберіг: зігни качалочку навпіл і поклади посередині зернятко

коралики: поділи качалочку на рівні частинки і зроби з них кульки, кубики, плескаті медалики. Посередині зроби дірки і, коли коралики висохнуть, протягни крізь них шнурочок

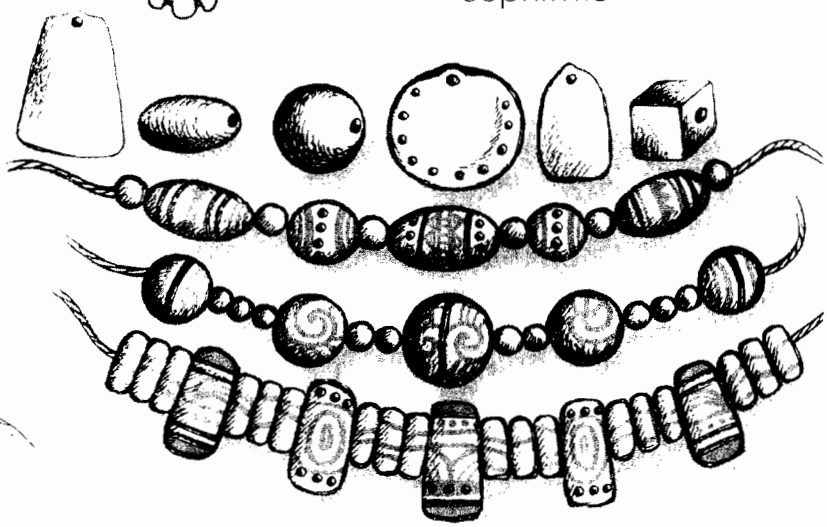

тарілочку: виклади качалочку равликом, змочи руки водою і, піднімаючи зовнішнє коло, злегка розгладь щілини.

4. Те, що ти зробиш, акуратно поклади на тацю.Сушити глиняні вироби потрібно повільно, бо якщо волога випаровуватиметься швидко, то виліплений виріб потріскається.

5. Коли вироби стануть тверді, можеш спробувати їх розмалювати. Подані орнаменти допоможуть тобі в цьому.

ЖИТЛО ТРИПІЛЬЦІВ

Як ти вже пам'ятаєш з наших попередніх випусків, житло може дуже багато розповісти про спосіб занять і добробут свого господаря, про клімат і особливості будівельних матеріалів. Спочатку археологи знаходили рівні майданчики з випаленої глини, які називали "точки". Вважали, що ці "точки" служили долівкою хати, а биті черепки, поламані речі, які знаходили під ними, були ніби фундаментом будівлі.

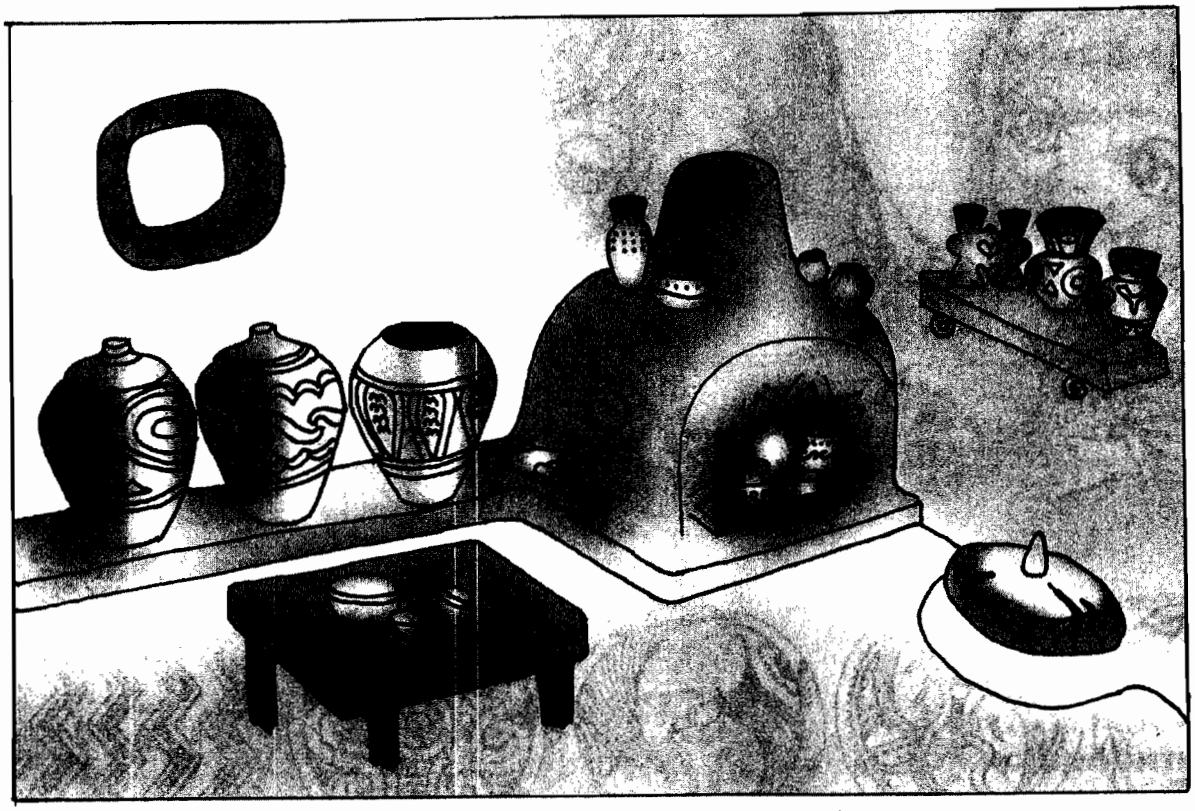

Але пізніші дослідження показали, що це не так. Насправді глиняні майданчики були міжповерховим перекриттям. Ось чому всі речі під ними в результаті руйнування будівлі були понищені.

Отже, як правило, трипільське житло було двоповерховим. Стіни складалися з колод, обмазаних глиною, у яку для міцності додавали тирсу або листя. Дах був двосхилий, напевне, дерев'яний; долівка — глиняна. В кожній хаті було вогнище або піч без комина (димаря) для приготування їжі та обігріву житла. Над верхнім поверхом містилося горище, а з боків хати були навіси, під якими, напевно, зберігали якісь речі. Вчені вважають, що нижній поверх служив для господарських потреб, а другий, з вогнищем і вікнами, був власне житловим. Вікна робили круглими, навколо їх прикрашали геометричним орнаментом. До стін були примуровані глиняні лави. У глиняні корита були вмонтовані зернотерки. Зроблене з глини і дерева, таке житло було сухим і теплим. Площа його теж не мала — від 70 до 140 кв. м, тобто це нормальна площа сучасного помешкання для однієї сім'ї.

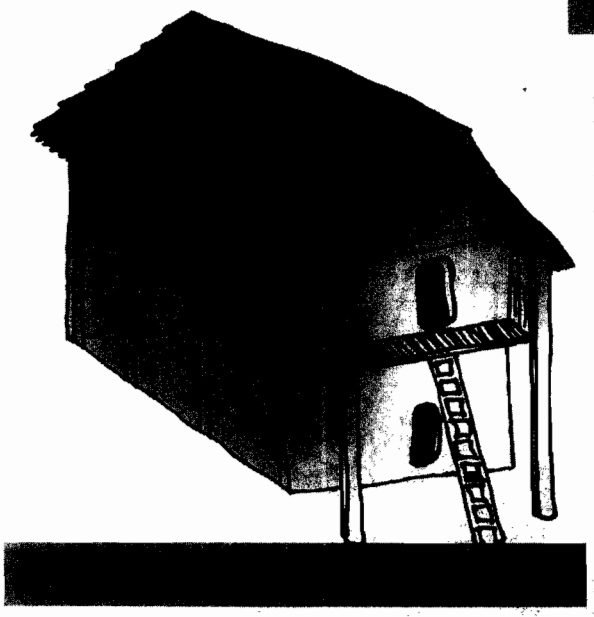

Але, виявляється, це ще не все. Набільша несподіванка чекала археологів у Майданецькому городищі (с. Майданець на Черкащині). Там були знайдені рештки унікальної забудови. Триповерхові споруди стояли впритул одна до одної, маючи спільні бічні стіни, й утворювали, напевне, суцільну оборонну стіну.

Чому "прото-"? Тому що це — ще не міста, а їхні попередники. Але, треба сказати, що ці попередники міст часом мали гігантські розміри. Всі трипільські поселення, якщо дивитися на них з висоти пташиного лету, мали овальну форму. По краю поселення йшли 3-4 овальні ряди будинків, подекуди з'єднаних між собою в суцільну лінію — для оборони від ворога. У пізніших часах з'являються також оборонні вали і рови. Зовнішній ряд забудови мав один або два розриви — очевидно, входи в місто. У центрі протоміста знаходять сліди великих громадських споруд, а також досить багато вільної площі. Від центру, як промені, розходились вулички.

Напевне, в ті далекі часи громадських будівель було небагато, і вчені припускають, що одна й та сама споруда могла служити храмом і місцем загальних зборів.

До народження Христа залишалось ще кілька тисячоліть. Але наші предки вірили у своїх богів і поклонялися вищим силам. Як же виглядали тоді храми? Розкопки показують, що храми були досить великими. Наприклад, у с. Конівці знайдено рештки храму площею 15х7 м. У кожному храмі був вівтар, де приносили жертви. Вівтар міг мати різну форму — хрестовидну або прямокутну. Вздовж стін були вмуровані лави. Стіни, стеля і підлога прикрашалися різними зображеннями тварин та орнаментами. Серед археологічних знахідок є дуже цікаві глиняні моделі храмів, яких дуже багато. Саме вони показують нам форму і спосіб прикрашення цих споруд. Цікаво, що і в рештках храмів, і в їхніх моделях стіни і підлога пофарбовані червоним кольором. Цим кольором зроблені і магічні візерунки на вході в житлові будинки. Напевне, червона барва мала якусь особливу роль в обрядах трипільців.

ЗНАЙДИ 15 РІЗНИЦЬ

Нам би, напевне, хотілося, щоб усі, хто колись жив на українській землі, були нашими предками. Але на поставлене питання не можна відповісти точно "так" або "ні". Чому?

Відомий український археолог, історик доктор В.Петров вважав, що при вирішенні цього питання треба виокремити дві лінії:

1. Лінію історичних традицій.
2. Лінію етнічних* зв'язків.

За історичними традиціями, трипільці, безсумнівно, наші предки. Тут є кілька спільних рис:

Але якщо подивимося на етнічні зв'язки, зокрема, на трипільські статуетки з зображенням людей, то виявиться, що ці люди не схожі на українців. Тобто етнічно трипільці не були предками слов'ян. Ні великий ніс, ні скошене чоло не притаманні українцям. Між трипільською культурою та Україною лежить кілька епох, в які людність Європи перемішувалася між собою, здійснювала економічні і культурні обміни. Тому українцям, як і іншим народам нашого континенту, належить багатюща спадщина семи тисячоліть історії та праісторії європейської цивілізації.

*Етнічний (з гр.— народний) — той, що належить до якогось народу, його культури, традицій.

ВІЗЕРУНКИ ЧИ ЗАШИФ

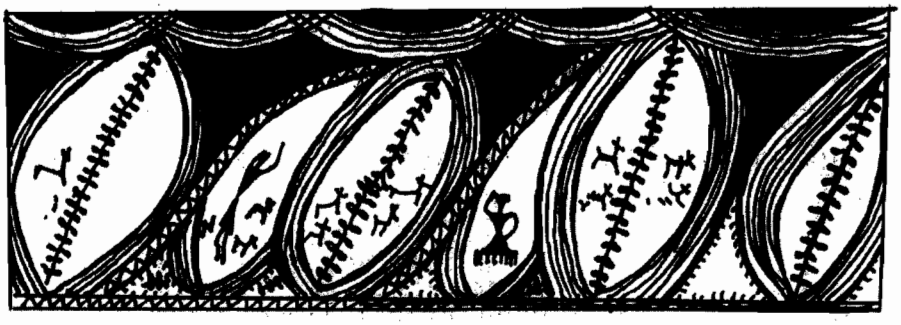

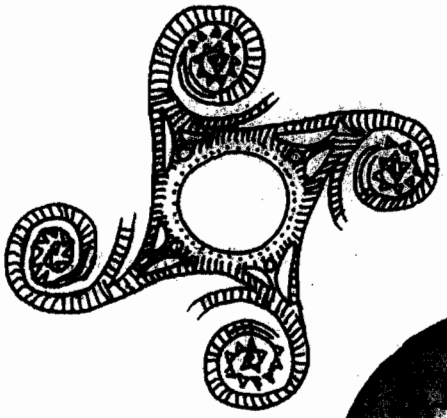

Трипільська кераміка уся покрита візерунками. Деякі зображення цілком реалістичні: наприклад, голова бика, який тримає між рогами сонце; людина, земля, місяць. Інші візерунки дещо абстрактні, але, знаючи стародавню систему символів, їх теж можна пояснити: зображення вічного руху, знак сонця, модель Всесвіту.

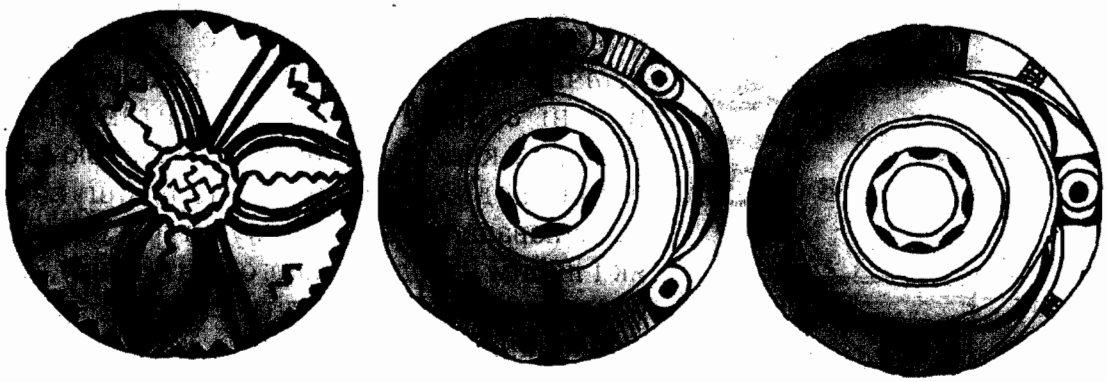

Інші ж візерунки виглядають дуже загадково і видаються схожими на письмена. Однак розшифрувати їх ще нікому не вдалося. Скорше за все, ці трипільські знаки є первісними знаками ієрогліфічного письма, яке, однак, через історичні обставини (занепад трипільської культури) писемністю так і не стало.

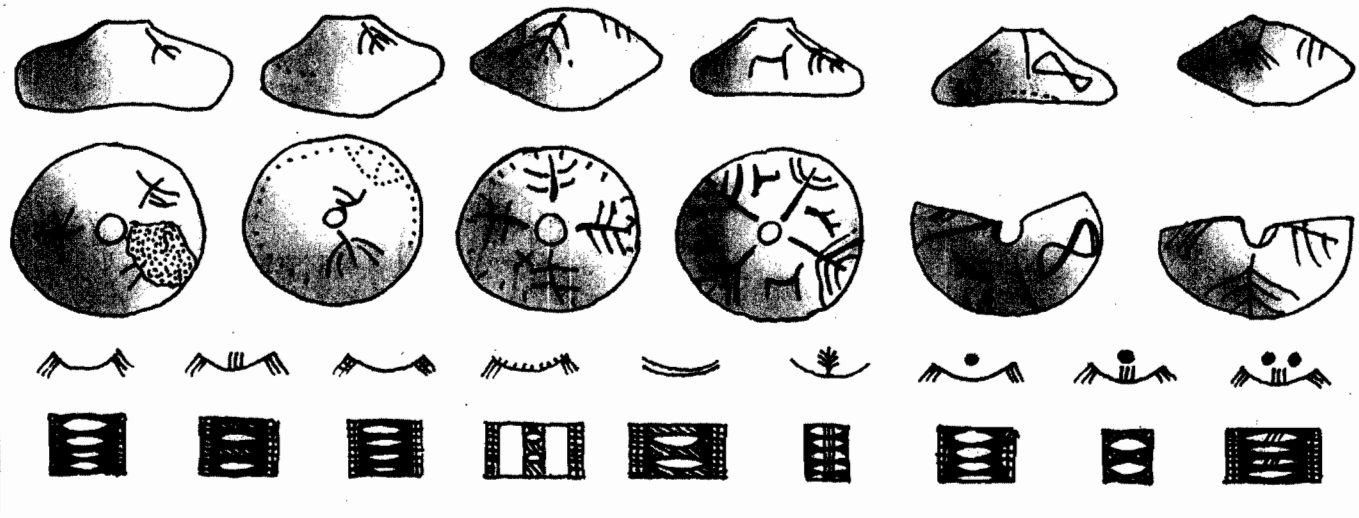

РОВАНІ ПОСЛАННЯ ?

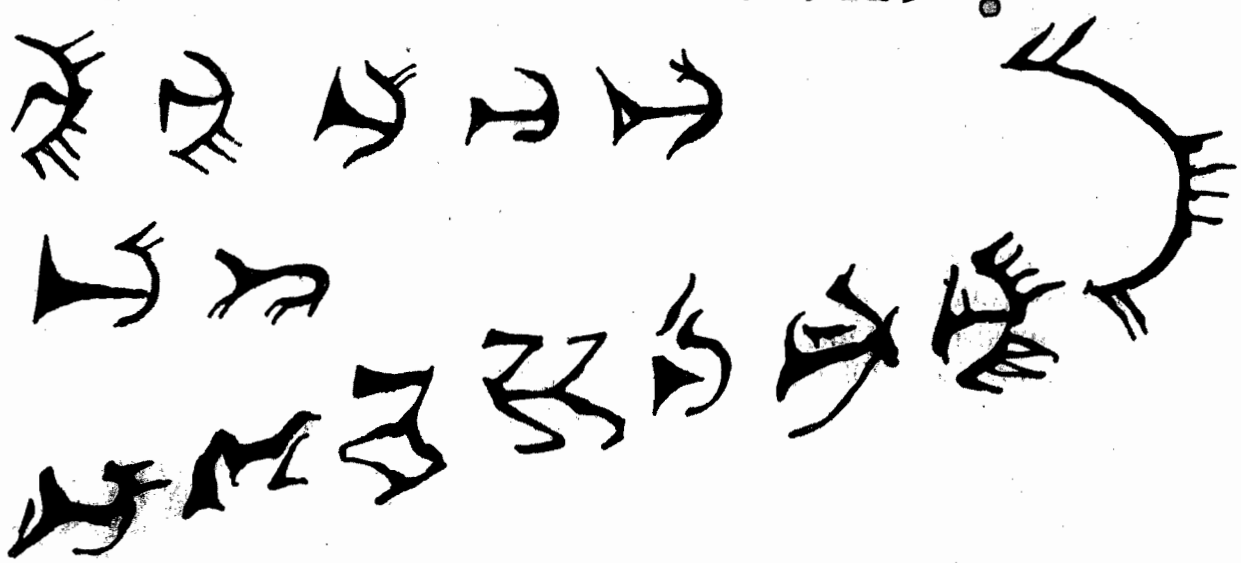

Існують три види письма:

буквене, яке виникло найпізніше, у фінікійців. Цим видом письма користуються всі мови Європи, і українська теж: кожен звук позначається буквою, поєднання кількох букв дає слово і т. д.;

ієрогліфічне: кожен знак передає не звук, а певне поняття. Наприклад, "дерево" – один знак (а не 6 букв), "зелене дерево" – інший знак. Таким письмом користуються в Китаї, Японії, Кореї, і ним колись писали єгиптяни і шумери;

піктографічне письмо – це письмо малюнкове: спрощений малюнок передає якесь поняття. Сучасні мови його не мають, але піктограми й досі використовуються там, де читати текст нема часу або незручно.

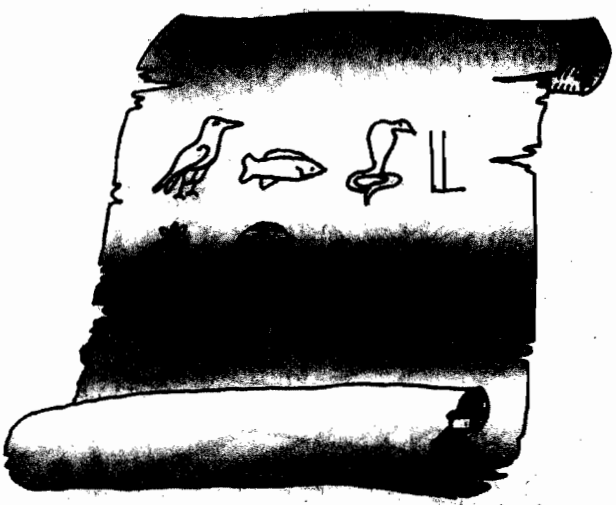

До речі, дорожні знаки – це теж піктограми. Так от, трипільські знаки – це ще не зовсім ієрогліфи, але вже не малюнки. Оскільки ця цивілізація занепала, то окремі позначення не встигли стати системою письма. Можливо, тобі й траплялися "прочитання" трипільських ієрогліфів. Але все це – не більше ніж фантазії людей, далеких від науки. Декілька ж справді прочитаних написів на глиняних табличках виявилися не трипільськими, а шумерськими, тобто належали до іншої культури.

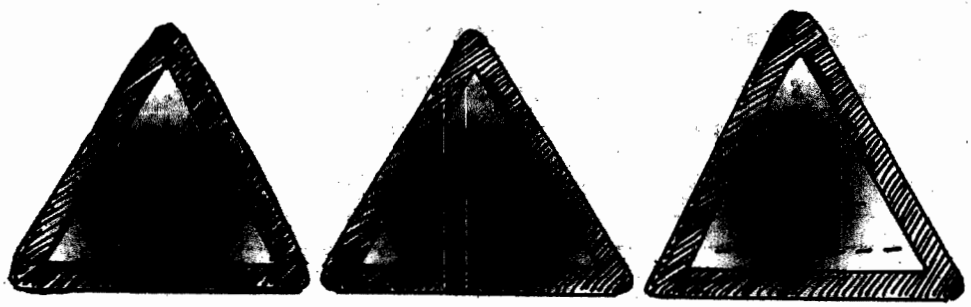

Чарівне Ельфійське Письмо

А ось таке незвичне письмо знаків — Ельфійське письмо використовували учасники крайового мистецького табору УПН, який відбувся минулого року у Карпатах (більше про цей табір можеш прочитати у числі журналу “Пташеня” №3/2004 р.).

А тепер спробуй прочитати, що тут написано .

Свій текст запиши тут:

ЗНАЙДИ ДОРОГУ

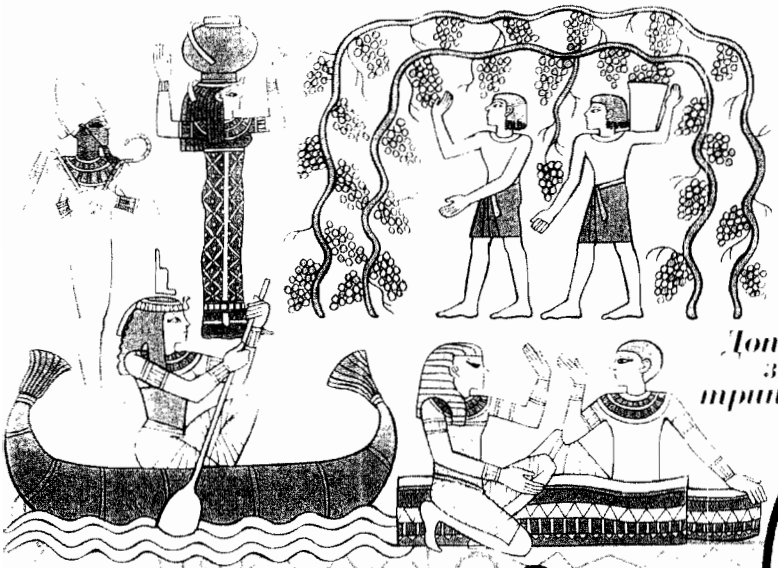

Допоможи пластунам знайти дорогу до тріпі ньського поселення.

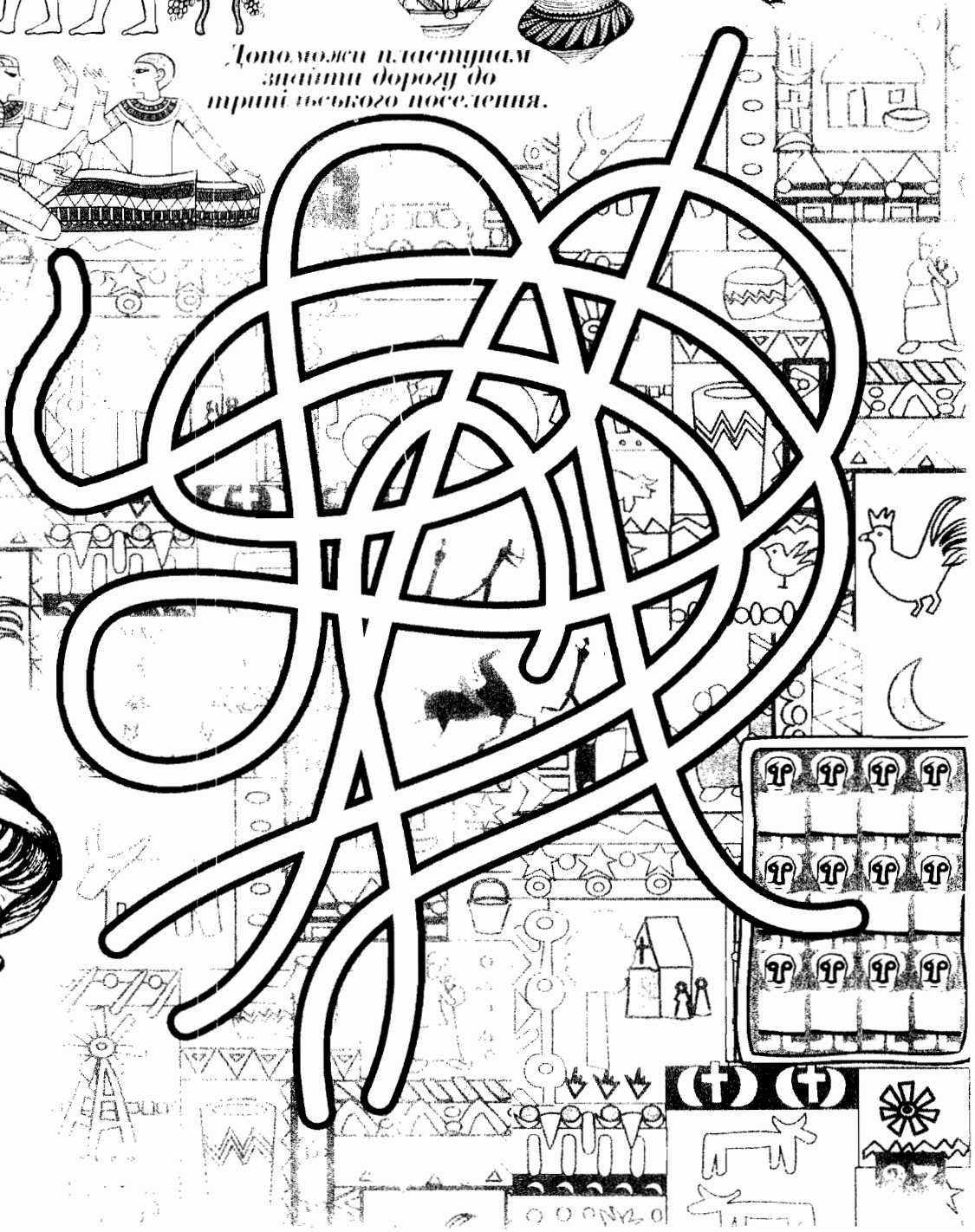

НА РОЗКОПКАХ НА РІЦІ СИНЮСІ

Того року літо в степу було дуже парке. По запилених вулицях містечка не ходили навіть кури, і лише під липами сиділи дві розморені бабусі і час від часу лузали соняшникове насіння, яке нікому було купувати.

Але зовсім недалеко за містом все було зовсім інакше. Там широко розлилася річка — вода пливла помалу, ніби їй того зовсім не хотілося. Річка була синя-синя, напевно, тому й назвали її люди Синюхою. На березі річки було розкладено намети, на вогнищі варилася їжа, а з очеретів та з-під дерев чути було дитячі голоси. Ви, напевно, вгадали, що воно таке пластовий мистецько-археологічний табір "Гомоніла Україна".

На таборі були різні учасники: юнаки і юначки мали окремий табір, а новаки і новачки — окремий. І заняття були у всіх дещо різні. Але всі добре знали, заради чого вибралися вони сюди цього спекотного літа: їхній табір було присвячено трипільській культурі — чомусь такому надзвичайно давньому, чого ніхто ніколи не бачив, але про що багато хто хотів чимбільше знати. Тому всі по черзі пробували виготовляти ткацькі верстати, щоб виткати невеличкий шматочок тканини, вимальовували різноманітні візерунки, місили глину... А найбільше мріяли потрапити на справжні розкопки трипільського поселення.

Новакам і новачкам випала найбільша честь: вони пішли у мандрівку першими. Потрібно було перевезтися на другий берег річки, а тоді степом і полями дістатися аж за село Свердлівка, на котловани тамтешнього цегельного заводу. Всі знали, що там можна буде щось розкопати.

Не знаю, чи ви повірите, але це й справді так: на тому місці, де були колись давні поселення, в тому числі і трипільські, зараз не працюють вчені і не ведуться розкопки. Величезний екскаватор відгортає верхній шар землі, щоб начерпати глини і відвезти на цегельний завод. Пізніше з цієї глини зліплять цеглинки, випалять у печах і повезуть продавати. Якщо й трапляться у цій глині мальовані черепки чи кремінні знаряддя, вони також відправляться у піч... Тому нам, які вже стільки всього встигли довідатися про трипільську цивілізацію, було моторошно від однієї лиш думки. Нам хотілося викопати геть усе, що тут ще залишилося, щоб лише воно збереглось. І душі давніх трипільців винагородили нас. Ми натрапили на безліч різноманітних черепків, декому пощастило віднайти кремінний ніж, частини господарських знарядь або ж прикрасу. Знайшли також уламок обробленого людською рукою каменю — можливо, це був шматок гончарного кола. Були й досить загадкові речі, і наші друзі-археологи не могли доладу пояснити, для чого

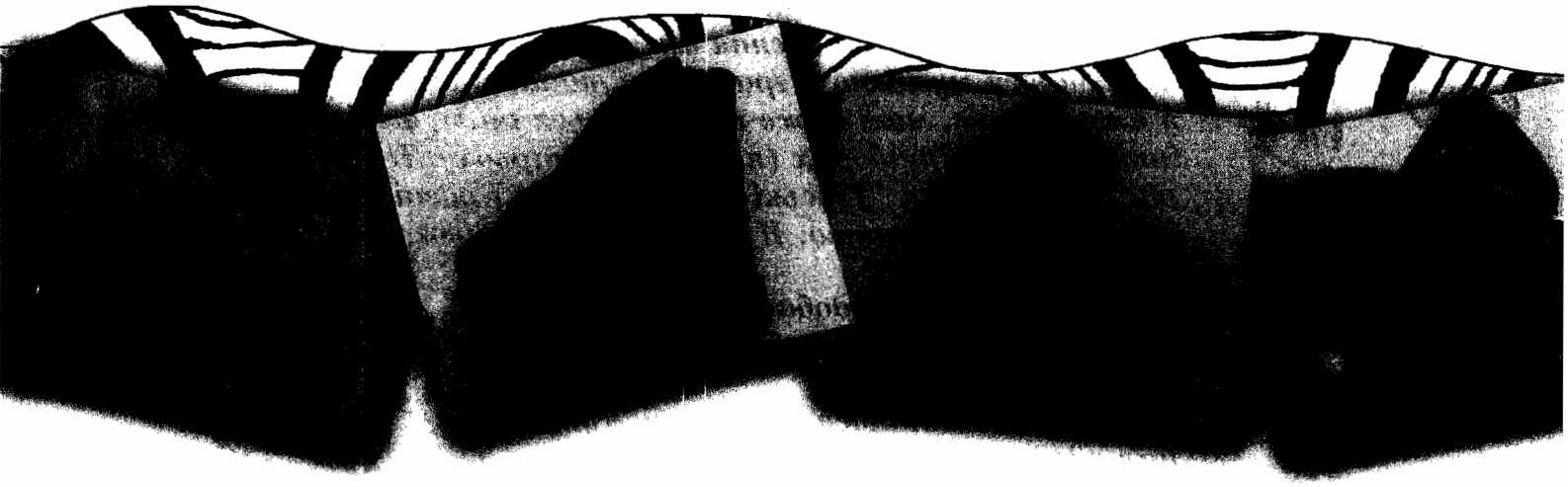

вони могли вживатися, хіба знизували плечима і казали: "Це — предмет культу". Ми здогадувались, що це щось пов'язане з давніми релігійними обрядами, але що саме з ними речима робили, так ніхто й не знав.

На превеликий жаль, ми не змогли залишитись на розкопках надовго, і надвечір вже поверталися до табору. І найбільше хотілося розказати про це місце людям, пояснити, щоб не нищили творінь тих, що жили давно-давно перед нами...

Лист від Миколи

Я, Карпик Микола, пишу вам із станиці Івано-Франківськ. Мені 11 років, я вчуся у 7-му класі спецшколи з вивчення англійської мови. Ще я займаюся музикою – граю на скрипці. В Пласті я вже 6 років, мені дуже подобається там, особливо в літніх таборах (я побував у трьох). Наш рій називається "Гірські Яструби", цієї осені ми перейдемо в юнацтво. Я з нетерпінням цього чекаю.

Мені дуже подобається "Пташеня", ми з братом любимо розв'язувати різні завдання.

Мені б хотілося через ваш журнал знайти друга по листуванню.

До побачення,
з повагою Микола Карпик.

Адреса: Миколі Карпику
вул. Січових Стрільців, 10/4
м. Івано-Франківськ 76018

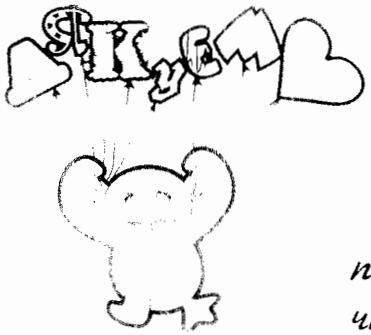

Редакція журналу "Пташеня" висловлює подяку за допомогу в підготовці цього числа журналу:

пл. сен. Оксані Заліньській (ст. Рівне)
пл. сен. Валині Потюк (ст. Львів)
ст. пл. сестрі віри Олі Ґерус (ст. Львів)
Христині Чепіль (м. Львів)

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. М.Ю.Відейко. Трипільська цивілізація. – Київ, 2003.
2. Від трипільської культури до сучасності: путівник-довідник. – Київ, 2004.
3. Н.Крутенко. "Розповіді про кераміку" – Київ, 2002.
4. Історія культури давнього населення України. – Київ, 2001.

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛУ:

Головний редактор
Софія Нагірна (Україна)

Літературний редактор та автор текстів
Наталка Рибак (Україна)

Дизайн, комп'ютерна верстка
Христина Рейнарович (Україна)

Мовний коректор
Ольга Свідзинська (Україна)

Ілюстрації
Богдана Крип'якевич (Україна)
Христина Рейнароович (Україна)

Весела майстерка
Ярина Шеремет (Україна)

© Ідея Софія Нагірна
© Пласт НСОУ
© Пластове видавництво в Україні

"Пташеня", український пластовий журнал для дітей, № 2 (21) 2005

Засновник	Пласт НСОУ
Телефон/факс	(0322) 297 65 85
E-mail:	plast@mail.lviv.ua
Наклад	2000
Друк	Видавничий дім "Панорама"

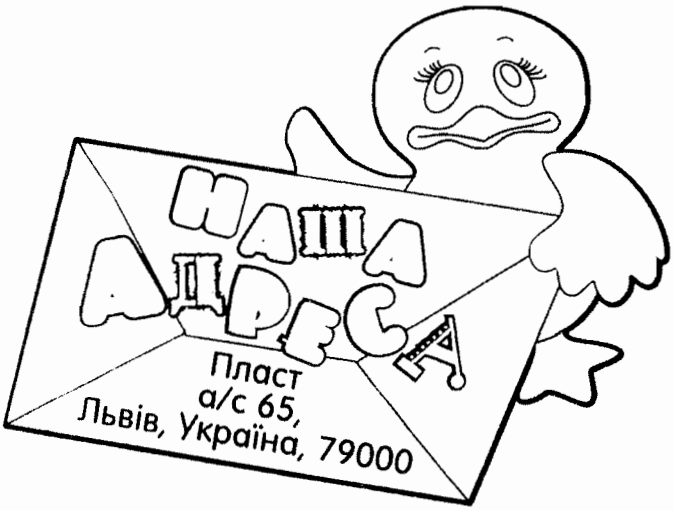
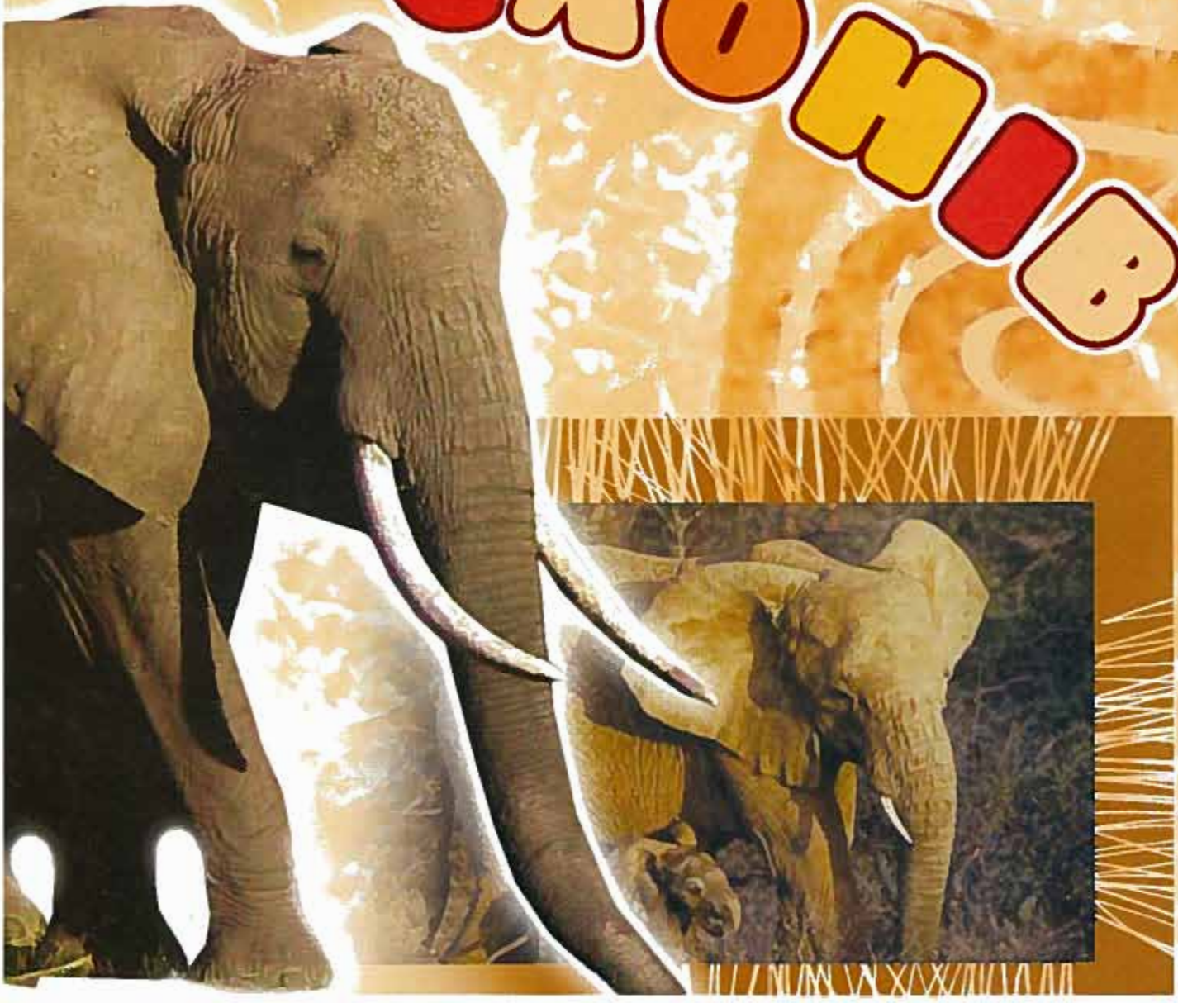
В наступному номері читайте про слонів